

VAASAN YLIOPISTON TIEDOTUSLEHTI

5/1991 19.9.1991

Toimittaja: Arja Sallinen
Toimitussihteeri: Tarja Salo
Painos: 1700

Osoite: Vaasan yliopisto
PL 297, 65101 Vaasa
Puhelin: 961-248111
E-mail:
asa@chyde.uwasa.fi

ISSN 0788-6624

SISÄLLYS

Lukuvuoden 1991-92 avajaiset ...	1
Korkeakoulut muutostilassa	2
Opintotuki uudistus epäonnistunut	5
Vaasan yliopisto koko läänin oma yliopisto	7
Paavilaiset palkittiin	9
Oikeustiedettä Vaasassa	11
Vaasan yliopiston opiskelija- valinta	12
Opiskelijavalinta - sairas järjestelmä?	14
Kansainvälistymisen haasteet korkeakouluille	15
Kansainvälisen henkilövaihdon keskus avattu	19
Uutissatoa	20
Nordinfo -91 Tartossa	23
Kääntäjien ja tulkkien konferenssi Tanskan Helsingörissä	25
Ensimmäinen ulkomainen opiskelija valmistui	26
Vaasan yliopiston julkaisusarjoissa 1991 ilmestyneet tutkimukset	27
Suoritettut tutkinnot	28

Lukuvuoden 1991-92 avajaiset

Vaasan yliopiston lukuvuoden avajaisia vietettiin torstaina 5. syyskuuta tavallista juhlavammissa merkeissä Vaasan kaupungintalon juhlasalissa. Ohjelmassa oli juhlapuheiden ohella yliopiston opetus- ja hallintohenkilökunnan muodostama 85 hengen sisääntulokulkue.

Vaasan kaupungintalon juhlasali on muinakin merkkivuosina tarjonnut akateemisille juhlille arvokkaat puitteet. Siellä vietettiin myös vuonna 1968 perustetun Vaasan kauppakorkeakoulun ensimmäisen lukuvuoden avajaisjuhla samoin kuin Vaasan korkeakoulun ensimmäinen promootio ja 20-vuotisjuhlallisuuudet.

Avajaisten yhteydessä kaupunginjohtaja **Juhani Turunen** luovutti yliopistolle Vaasan kaupungin lahjoitusprofessorien lahjakirjat. Kaupungin varoin voidaan Vaasan yliopistoon perustaa viideksi vuodeksi tietotekniikan professorin ja matematiikan apulaisprofessorin virat. Luovutuspuheessaan Turunen laski kaupungin tukeneen yliopistoa yhteensä noin neljäkymmenen miljoonan markan suuruisella summalla.

Vaasan Suomalainen Aluesäästöpankki ja Kesko Oy tukivat yliopistoa myöntämällä stipendejä ansioituneille opiskelijoille ja tutkijoille. Vaasan Suomalaisen Aluesäästöpankin stipendin, 60 000 markkaa, sai **FL Anita Nuopponen**, joka valmistee ammattikielten terminologian teoriaa käsittelevää väitöskirjaansa. Kesko Oy:n stipendin, kukin 10 000 markkaa, saivat kauppatieteiden opiskelijat **Satu Ahomäki** Turusta, **Seija Karhu** Iitistä, **Jussi Matilainen** Jurvasta ja **Juha Silvennoinen** Kirkkonummelta.

Korkeakoulut muutostilassa

Hajautettu korkeakoululaitos 25 vuotta

Vuosi 1990 oli Suomen yliopistolaitoksen 350-vuotisjuhlavuosi. Se oli merkkipuosi erityisesti Helsingin yliopistolle, jonka toiminta Turussa Kuninkaallisena Turun Akatemiana alkaneena ja paikkakunnan vaihdoksen sekä kaksi nimenmuutosta (Kuninkaallinen Turun Akademia → Keisarillinen Aleksanterin Yliopisto → Helsingin yliopisto) kokeneena tuli tuolloin jatkuneeksi mainitut 350 vuotta. Juhlavuosi sai kuitenkin laajemmankin merkityksen. Siitä tuli yleisesti Suomen yliopistolaitoksen ja suomalaisen tieteen juhlavuosi. Me täällä Vaasassa vietimme juhlavuotta nuoren korkeakoulun tarmolla pääasiassa työn merkeissä. Niinpä toimintamme kehittyi ja tuloksemme vahvistuivat kaikilla eri tehtäväalueillamme. Olen esittänyt katsauksen näihin kehitystapahtumiin äskettäin ilmestyneessä vuoden 1990 toimintakertomuksessamme.

Kulumassa olevaa vuotta ei ole nimetty miksiäkään erityiseksi merkkipuodeksi. Tällaisen tunnuksen se olisi kuitenkin ansainnut. Asia tuli konkreettisesti esille, kun kesän alussa olimme yhdessä Joensuun ja Lapin yliopistojen rehtorien kanssa esittämässä yliopistojemme onnittelet perustamisensa 25-vuotisjuhlaa viettäneelle Kuopion yliopistolle. Neljännesvuosisata sitten Suomessa tehtiin erittäin merkittäviä tiede- ja korkeakoulupoliittisia päätöksiä. Korkeakoululaitoksen kehittäminen sai uutta sisältöä ja uusia muotoja. Ensinnäkin korkeakouluverkosto ulotettiin kattamaan käytännöllisesti katsoen koko maa. Tampereen yhteiskunnallinen korkeakoulu ja Jy-

väskylän kasvatusopillinen korkeakoulu muutettiin yliopistoiksi. Tehtiin päätökset Vaasan kauppa-korkeakoulun ja kolmen Itä-Suomen korkeakoulun perustamisesta. Toiseksi säädettiin laki korkeakoululaitoksen kehittämisestä (ns. vanha kehittämislaki), jolla pyrittiin turvaamaan syntyneen korkeakouluverkoston tasapuolinen kehittäminen tiettyjen alakohtaisten normien mukaisesti. Vaikka laki ei koskaan täysimääräisesti toteutunutkaan, merkitsi se kuitenkin 20 olemassaolovuotensa aikana alueellisesti hajautetun korkeakouluverkoston vakiintumista maahamme.

Korkeakoululaitoksen alueellisen hajauttamisen on usein väitetty merkinneen uusien korkeakoulujen kehittämistä vanhojen kustannuksella sekä tehottomuutta resurssien käytössä. Toteutuneet faktat eivät kuitenkaan tue näitä väitteitä. Vanhan kehittämislain aikana korkeakoululaitoksen voimavarat (opettajat, reaaliset määrärahat, tilat) kasvoivat lähes kolminkertaisiksi. Tästä kaksikymmentivuotiskauden kasvusta pääosa, n. 80 % suuntautui kauden alussa jo olemassaolleisiin korkeakouluihin, vain 20 % tuli viidelle uudelle korkeakoululle. Uudet korkeakoulut ryhtyivät kuitenkin nopeasti ottamaan merkittävää koulutusvastuuta itselleen: mainitun ajanjakson sisäänoton lisäys suuntautui lähes yksinomaan niihin. Myös niiden koulutustehokkuus muodostui hyväksi: niissä suoritettiin opiskelijaosuutta enemmän tutkintoja opiskelijaosuutta pienemmin resurssein. Tämän päivän Vaasan yliopisto on malliesimerkki tässä suhteessa. Meillä on käytössämme n. 1,5 % korkeakoululaitoksen kokonaisresursseista. Näillä resursseilla olemme ottaneet yli 2 %:n koulutus-

vastuun ja tuotamme lähes 3,5 % maamme perustutkinnoista. Myös tutkimuksen alueella uusiin korkeakouluihin on laitosten yleensä pienestä koosta huolimatta syntynyt lukuisia vireitä, kansallisesti ja kansainvälisesti korkeatasoisia tutkimusyksiköitä. Koulutus- ja tiedepolitiikan näkökulmasta katsottuna hajautettu korkeakoulujärjestelmä on osoittautunut siten perustelluksi. Aluepolitiikan keinoista se on ollut eittämättä tehokkain ja vaikutuksiltaan kestävin.

Uusi kehittämislaki - uudet ohjaus- ja johtamismallit

Vuonna 1987 voimaan tullut ja vuoden 1996 loppuun jatkuva uusi kehittämislaki merkitsee siirtymistä kohti uutta aikakautta korkeakoululaitoksen kehittämisessä. Laki perustuu kahdelle selkeälle johtoajatukselle. Korkea-asteen koulutus ja erityisesti tutkimus on ensinnäkin katsottu niin tärkeiksi tekijöiksi suomalaisessa yhteiskunnassa, että niille on haluttu taata vakaa ja ennakoitavissa oleva kehitys lain voimassaoloaikana. Toiseksi lailla on tuotu korkeakoululaitokseen ne yleiset muutos- ja kehitysuunnat, jotka ovat meneillään valtion- ja julkisessa hallinnossa laajemminkin.

Kehittämisen taloudelliset puitteet

Taloudellisesti kehittämislaki takaa korkeakouluille vakaan, vähintään kustannustason nousua vastaavan määrärahakehityksen vuoteen 1996

Avajaisten juhlallisesta musiikista vastasi Pohjanmaan Sotilassoittokunta musiikkiluutnantti Janne Sinikedon johdolla.

Yliopiston henkilökunnan muodostama kulkue astelemassa juhlasaliin rehtori Ilkka Virtasen johdolla.

saakka, lakiin liittyvä valtioneuvoston päätös merkitsi lisäksi eräille keskeisille momenteille 15 %:n vuotuista reaali kasvua aikana 1988-91. Kuluvana vuonna em. "15 %:n sääntö" jää tasolle 10 %, muutoin laki ja siihen liittyvä VNP ovat toteutuneet tähän asti kiitettävästi. Lakia, joka turvaa jakson loppuvuosina ainoastaan määrärahojen reaaliarvon, pidettiin sen säätämishetkellä liian heikkona ja ponnettomana. Nykyisessä taloudellisessa tilanteessa lain merkitys

tulee kuitenkin näkyviin. Ilman lakia korkeakoulut olisivat jo ensi vuonna negatiivisen kasvun edessä. Sillä paineita ja ehdotuksia lain muuttamiseksi on jo ollut. Olisi outoa ja tulevaisuuden kannalta kohtalokasta, mikäli lakia heti muutettaisiin, kun sen sisältämä turvalauseke osoittautuu tarpeelliseksi. Laista huolimatta korkeakoululaitoksen uhkana ovat silti yhteensä 6 %:n henkilöstösupistukset lähivuosina. Ei lama merkitse korkeakoululaitoksessa kuitenkaan

töiden vähenemistä, päinvastoin. Luovaa ja ajattelevaa ihmistä edellyttävä opetus- ja tutkimustoiminta ei ole helposti rationalisoitavissa ihmistyötä korvaavilla muilla ratkaisuilla. Ei myöskään sovi kehittämislain tarkoittaman vakaan kehityksen puitteisiin, että sen alkuvuosien henkilöstölisäyksiin perustuvat järjestelmät puretaan huomattavalta osaltaan jakson loppuvuosina.

Vakaan määrärahakehityksen lisäksi kehittämislaki merkitsee korkeakoulujen oman päätösvallan lisääntymistä. Päätösvallan lisääntyminen toteutetaan sekä budjetin rakennetta uusimalla että korkeakouluja koskevia säädöksiä uusimalla. Toisaalta laki edellyttää korkeakoulujen tehostavan toimintaansa sekä kehittävän johtamis- ja toiminnan arviointijärjestelmiä. Korkeakouluja ollaan siirtämässä ohjaus- ja johtamismallien osalta perinteisestä ponnosajattelusta selkeään tavoite- ja tulosajatteluun.

Tuloksiin perustuva ohjaus ja johtaminen

Uudessa ajattelussa korkeakoulun tai sen osan (esim. tiedekunnan tai laitoksen) toiminnoille (esim. peruskoulutus, jatkokoulutus, tutkimus, palvelutehtävät) asetetaan tietyt tulokselliset tavoitteet, joiden perusteella ainakin osa yksikön voimavaroista määräytyy. Tulostavoitteet ovat sekä määrällisiä että laadullisia, numeerisia lukuarvoja tai verbaalisia kuvauksia. Ainakin aluksi numeerisia tavoitteita on hyvin vähän, lähinnä tutkintotavoitteisiin liittyen.

Järjestelmää on yliopistopiireissä paljon arvosteltu. Sen on katsottu olevan joko jo periaatteessakin yliopistolliseen opetuksen ja tutkimuksen vapautteen soveltumaton tai ainakin mittausongelmien takia käytännössä mahdoton toteuttaa. Korkeakoulujen toiminta on kuitenkin pääosin julkisin varoin toteutettua. Tällöin on mielestäni täysin luonnollista, että rahoittajalla on oikeus tulostavoitteiden asettamiseen ja niiden saavuttamisen seurantaan. Korkeakoulujen itsensä on pyrittävä vaikuttamaan siihen, että asetettavat tavoitteet ovat kestävää laatua ja tieteellisen tutkimuksen ja opetuksen

pitkäjänteisen kehityksen turvaavia. Tavoiteasettelun kautta olisi huolehdittava esimerkiksi perustutkimuksen, korkeakoulujen erityisalueen, toimintaedellytyksistä. Perustutkimus voi muuten helposti jäädä lyhyen tähtäyksen hyötynäkökohtia tavoittelevan "täsmätutkimuksen" jalkoihin. Korkeakouluissa pitäisi olla myös runsaasti asiantuntemusta, jolla oman toiminnan ja sen tulosten mittaus- ja arviointijärjestelmät ovat kehitettävissä. Tieteellinen tutkimus on ratkaissut vaikeampiakin ongelmia tässä maailmassa.

Uusi budjettikäytäntö

Keinojen löytäminen asetettujen tulostavoitteiden saavuttamiseksi edellyttää, että korkeakouluilla on entistä enemmän päätösvaltaa omista sisäisissä, erityisesti voimavarojen käyttöä koskeissa asioissaan. Vielä viisi vuotta sitten korkeakoulujen menorakenne oli hyvin pikkutarkasti säädelty, budjetissa oli momentteja parikymmentä ja niiden rajat olivat ylittämättömät. Yhden määrärahan säästöllä ei ollut mahdollista kattaa toista, liian niukaksi osoittautunutta menoerää tai saman lajin menoerää seuraavana vuonna. Säästökohtien etsinnästä ei siten palkittu: mahdollinen säästö ei ollut käytettävissä korkeakoulun itsensä hyväksi vaan palautui valtiolle. Ylimmältä johdolta (eduskunta, hallitus, ministeriö) menivät ohjauksen strateginen ja operatiivinen taso päällekkäin. Samalla kun budjetti loi korkeakoulujen kehittämislle yleiset strategiset puitteet, se hyvin yksityiskohtaisesti määritteli ne operatiivisen tason toimenpiteet, joilla toimintaa tuli harjoittaa.

Taloudellisen päätösvallan lisääntymisen osalta on meneillään todella merkittävä uudistus, kun korkeakoulut siirtyvät asteittain uuteen budjetointijärjestelmään, toimintameno- eli tulosbudjetointiin. Toimintameno- eli tulosbudjetointiin siirryttäessä korkeakoulut saavat määrärahan periaatteessa yhtenä menolajeittain ja toiminnoittain erittelemättömänä eränä (rakennustoiminta ja ulkopuoliseen laskutukseen perustuva maksupalvelutoiminta säilyvät kuitenkin edelleenkin erillisinä mo-

mentteina), joista mahdollisesti säästytävä osuus on käytettävissä myös seuraavana vuonna. Korkeakoulujen johdon tehtävänä on kohdentaa määrärahat niin, että määrärahan mitoituksen perusteena olevat tulostavoitteet saavutetaan. Uudistukseen on tarkoitus kytkeä mukaan kannustinjärjestelmä: sekä kunnianhimoisista tavoitteista että ennen kaikkea niiden saavuttamisesta palkitaan. Korkeakoulujen sisällä järjestelmä ulotetaan vastaavalla periaatteella tiedekunta- ja laitostasolle.

Kannustavaan palkkauspolitiikkaan

Yksilötason palkitseminen esimerkiksi kannustavan palkkauspolitiikan muodossa on ollut mahdotonta korkeakoulumaailmassa. Virkahierarkian luoma urakehitysmahdollisuus (assistentista professoriksi, suunnittelijasta toimistopäälliköksi) on ollut ainoa taloudellinen kannustinjärjestelmä. Motivaatio hyviin työsuorituksiin on täytynyt löytyä ja on useimmiten löytynyt muista kuin taloudellisista lähteistä. Korkeakoulun ja sen alayksiköiden tasolle ulottuva tulosten vaatiminen ja niistä palkitseminen edellyttävät toimiakseen palkkiojärjestelmän ulottamista myös henkilöstötasolle. Valtakunnallisten palkkaratkaisujen yhteyteen tarvitaan myös korkeakoulukohtaista sisäistä jousto- ja eriyttämisarvaa.

Muutaman vuoden käytössä ollut professorikunnan tutkijakoulutuslisäjärjestelmä ja juuri alkanut muun kuin opetushenkilökunnan "HENKI"-kokeilu ovat ensi askeleita eriytetyn palkkauksen suuntaan. Järjestelmien mahdollistamat eriyttämiset ovat vielä varsin vaatimattomat, ne eivät kata opettajakuntaa (professoreilla kuitenkin em. tutkijakoulutuslisäjärjestelmä) ja virkaehtosopimuskierroksiin sidotut soveltamismahdollisuudet ovat hyvin jäykät. Alkuun on kuitenkin päästy. Asian etenemisen kannalta on valitettavaa, että lähivuosina edessä oleva paikallaan pysyvä tai suorastaan aleneva yleinen palkkakehitys tuskin antaa mahdollisuuksia nopeaan edistymiseen tässä suhteessa.

Joustavampiin opetusjärjestelyihin

Korkeakouluissa toimivien opettajien työtehtävät ovat jatkuvasti lisääntyneet. Uuden kehittämislain painopistealueiksi määrittelemät tutkimus ja tutkijakoulutus ovat luoneet lisääntyntä painetta tällä sektorilla menestymiseen. Huolimatta muun henkilökunnan lisäyksestä hallinto-, suunnittelu- yms. tehtävät vaativat edelleenkin huomattavan osan opettajien työpanoksesta. Nopeat muutokset yhteiskunnassa, käytössä olevat tiedon tallennus-, käsittely- ja jalostusjärjestelmät sekä kehittyneet opetuksen apuvälineet edellyttäsivät uudentyypisten opetusmuotojen käyttöönottoa. Perinteisen luento- ja muun ryhmäopetuksen tarpeista lähtevät jäykät opetusvelvollisuussäädökset ovat kuitenkin pysyneet ennallaan. Kahdessa korkeakoulussa on pari vuotta sitten aloitettu opettajien työvelvollisuuskokeilu, jossa opetus on mahdollista kytkeä yksilöllisesti ja joustavasti kokonaistyövelvollisuuden osaksi. On todella syytä toivoa, että kokeilujen avulla pystyttäisiin löytämään uudet, entistä tarkoituksenmukaisemmat ja joustavammat tavat opetuksen hoitamiseksi uusien opetusmenetelmien ja -välineiden edellyttämällä tavalla. Vaasan yliopisto ilmoittaa halukkuutensa osallistua kehitystyöhön uutena työvelvollisuuskokeiluyliopistona. Vuoden 1993 alusta yliopistossamme käyttöön otettava toimintameno- budjetointi itse asiassa edellyttäisi joustavampia mahdollisuuksia opetus- ja muiden tehtävien keskinäisessä järjestämisessä.

Edellä tarkasteleman muutosprosessit ovat pääosin yhteisiä koko Suomen korkeakoululaitokselle. Vaasan yliopisto on lisäksi kehitysvaiheessa, jossa sillä on lukuisia omia muutosprosessejaan. Korkeakoulun muuttuminen yliopistoksi siihen liittyvine heijastusvaikutuksineen on näistä tietysti keskeinen. Aloittaessamme Vaasan yliopiston 24. luku- vuoden - nyt ensimmäistä kertaa yliopistona - toivotan kaikille yliopiston opettajille, tutkijoille ja muulle henkilökunnalle sekä uusille ja jo ennestään kirjoilla oleville opiskelijoille menestyksestä työvuotta.